

Miina Kaartinen

Miina Kaartinen, YTM
Viestintätieteiden tiedekunta,
Tampereen yliopisto

PALUU HOIKKAAN: SELVIYTYMISEN TARINALLINEN RAKENTUMINEN TELEVISIO- SARJASSA METSOLAT

Kriitikot ja tutkijat selittivät Metsoloiden (1993–1996) poikkeuksellisen suurta suosiota aikanaan erityisesti sillä, että sarja sijoittui nostalgisesti maaseudulle. Kun keskustelussa keskityttiin pohtimaan sarjan maaseutumiljöötä symbolisella tasolla, sivuutettiin ja epäpolitisointiin samalla sarjan sosiaalisia merkityksiä. Artikkelissa kiinnitän huomiota Metsoloiden moninaiisiin vaikeuksien voittamisesta kertoviin tarinoin, joita kutsun selviytymistarinoiksi. Yhdistämällä sosiaalityötä ja kulttuurintutkimusta analysoin sarjan tarinoiden rakentamaa selviytymisen ilmiötä sosiaalisesta näkökulmasta. Samalla pohdin Metsoloiden yhteiskunnallista merkitystä tänään 24 vuotta ensiesityksensä jälkeen.

Vuosikymmenten takainen suosikkisarja *Metsolat* on jälleen ajankohtainen. Tammikuussa 1993 ensiesityksensä TV2-kanavalla saanut sarja palaa nimittäin jälleen ruutuihin, ja ensimmäinen *Metsoloista* tehty näytelmä on saanut tänä vuonna kantaesityksensä Mikkelin teatterissa. Kainuulaisen pienviljelijäperheen elämää kuvannut *Metsolat* saavutti aikanaan suuren suosion, joka yllätti myös tekijät. Miljoonayleisön vuoksi Yle tilasi sarjalle useaan otteeseen jatkoa, ja lopulta *Metsoloista* tuli 41-osainen kokonaisuus. Katsojia on riittänyt myös edellisillä uusintakerroksilla (1999–2000 ja 2008–2009), ja innokkaimmat fanit ovat ostaneet DVD-julkaisun (2011), sekä edelleen pitävät yllä *Metsolat*-henkeä sosiaalisessa mediassa.

Metsolat oli luontevaa jatkumoa Yleisradion TV2:n perhesarjojen perinteelle, sillä se sijoittui maaseudulle ja lisäksi kuvasi niin sanotusti ”tavallisten ihmisten” elämää realistisesti, lähes dokumentaarisella otteella (esim. Hokka 2011; Hokka 2014, 96). Sarjalle omistetussa Ylen blogissa katsojat kuvaavat *Metsoloita* sellaisilla sanoilla kuin elämänmakuinen, todentuntuinen, lämmin, rehellinen ja juureva. Näyttelijäntyö on erään katsojan mukaan ollut niin vakuuttavaa, että kaiken voisi helposti uskoa olevan täysin totta. (Yle 2012.)

Veijo Hietala (1996) selitti aikanaan *Metsoloiden* suosiota sillä, että lamasta kärsivillä katsojilla oli terapian tarve ja sarja auttoi heitä käsittelemään rituaalisesti sitä surua, jota kansallinen taantuma valtavine työttömyyslukuineen

aiheutti. Hietalan mukaan *Metsolat* oli suuri suomalainen pastoraali, jossa maaseutua ihaillen käsiteltiin sen kriisiä. Hietala aprikoi sarjan saavuttaneen suosiota, koska se mahdollisti katsojille regressiivisen paluun suomalaisuuden juurille, maaseudulle. (Hietala 1994, 38–40; Hietala 1996, 118–128.) Maaseutumiljööön näki tärkeänä myös Iiris Ruoho (1994), joka kirjoitti *Lähikuva*-lehden artikkelissaan *Metsoloista* eräänlaisena miehisen identiteetin pelastusoperaationa. Ruohon mukaan maaseudulle sijoittuva *Metsolat* oli nostalgista yhteisöutopiaa, jossa feminiinistä käytetään ”takaamaan maskuliinisen subjektin tulevaisuus” (mt.,10).

Jos tutkimuksissa *Metsoloiden* merkityksiä haettiin korkealentoisista teoreettisista sfääreistä, aikalaiskriitikot sen sijaan etsivät vastauksia katsomalla sarjaa alaspäin. Etenkään Helsingin Sanomissa ei *Metsoloista* innostuttu. Helena Yläsen (1993) mukaan sarja oli ”latteaa naturalismia, kouluesimerkki siitä, miltä arjen ei tarvitsisi näyttää”. Jukka Kajava (1993) taas kirjoitti, kuinka sarjan draama oli kuin Hertta-sarjasta ja aiheetkin liitivät matalalla. Kajavan mukaan sarjasta ei tullut suosikkia sen sanottavan tai taiteellisten ansioiden vuoksi, vaan siksi että *Metsoloissa* ”on kesä, ollaan maalla, luonto kukoistaa, järvessä voi uida”. (Mt.)

Edellä kuvattuja kriitikoiden ja tutkijoiden näkemyksiä yhdistää se, että ne eivät ota *Metsoloiden* inhimillisiä tarinoita vakavasti sosiaalisesta näkökulmasta. Sarja kuitenkin kertoo vakavista asioista ja sillä miten se niistä kertoo, on merkitystä ihmisten todellisille elämille. *Metsolat* nimittäin kuvaa poikkeuksellisen laajalla skaalalla elämän varrella kohdattavia ylä- ja alamäkiä. Sarjan hahmot kohtaavat paitsi yhteiskunnalliseen tilanteeseen liittyviä vaikeuksia ja sosiaalisia ongelmia myös universaalia ihmisyyteen kuuluvaa luopumista, sydänsuruja ja ylitsepääsemättömältä tuntuvaan tuskaa. *Metsoloiden* tarinoiden ytimessä on kuitenkin toivo: ajatus siitä, että elämä jatkuu. Tämän vuoksi sarja on merkittävä ihmisten arjen tasolla ja vaatii siksi myös kriittistä tarkastelua arjen näkökulmasta.

Artikkelissa tutkin *Metsoloiden* vaikeuksien voittamisen tarinoita ja olen kiinnostunut, miten nämä tarinat rakentavat selviytymisen ilmiötä. Näkökulmani on vahvasti narratiivinen ja katsettani ohjaavat paitsi sosiaalityön näkemykset tarinoiden merkityksestä yksilölle, myös kulttuurintutkimuksellinen kiinnostus siihen, miten *Metsoloiden* selviytymistarinat liittyvät muuhun maailmaan. Ennen analyysiin siirtymistä käyn lyhyesti läpi *Metsoloita* kokonaisuutena. Tämän jälkeen taustoitan lisäksi teoreettista näkökulmaani liittyen kulttuurisiin selviytymistarinoihin ja esittelen aikaisempaa aiheeseen liittyvää tutkimusta.

Lama-ajan suosikkisarja *Metsolat*

Metsolat sijoittuu kuvitteelliseen Hoikan kuntaan Kainuuseen. Sen tapahtumat alkavat vuodesta 1987. Keskeinen tapahtumapaikka on Leppävaaran maatila, jota sarjan alussa asuttavat *Metsoloiden* mummo, eläkeikää lähestyvät vanhemmat Annikki ja Antti sekä heidän nuorin poikansa Erkki. Muut perheen lapsista ovat muuttaneet pois kotoa ja perustaneet perheensä kuka minnekin. *Metsoloiden* nuorin tytär Eeva asuu Tampereella ja opiskelee lääkäriksi. Iso-sisko Jaana elää Sotkamossa miehensä Jaakon kanssa ja nauttii elämästään kosmetologina ja pankinjohtajan rouvana. Insinööri Heikki asuu Ruotsissa vaimonsa Kristinan ja kahden poikansa kanssa. Messurakenteiden parissa työskentelevä vanhin poika Risto ja hänen toimittajavaimonsa Raija asuvat

Tampereella. Heillä on kaksi lasta: armeijakäinen Lasse ja ylioppilaaksi kirjoittava Liisa.

Metsoloissa seurataan limittäin paitsi suvun yhteistä tarinaa myös erikseen Annikin ja Antin tarinaa, Erkin tarinaa, Eevan tarinaa ja niin edelleen. Keskeiset juonenkäännteet sarjan alkupuolella liittyvät Antin sydänsairauteen, Erkin alkoholiongelmaan ja kaivinkoneyrityksen perustamiseen, Leppävaaran tilan tulevaisuuteen ja naapurin suurtilallisen Kari Kaukovaaran juonitteluun. Lisäksi seurataan muiden henkilöhahmojen elämää, kuten Riston hajoavaa avioliittoa Tampereella, Liisan ensirakkautta ja Jaanan touhottamista milloin kuntosalilla ja milloin tennistunnilla. Käännteentekevä tapahtumasarja alkaa *Metsoloiden* isoäidin kuolemasta neljännessä jaksossa, jolloin Erkki perii maata ja ryhtyy suunnittelemaan pitkäaikaisen haaveensa toteuttamista. Kun Urjan rinteet -laskettelukeskuksen avajaisia vietetään jaksossa 19, on Erkki jo noussut yhteisössään arvostetuksi pienyrittäjäksi.

Metsoloiden perhe sarjan alussa. Takarivissä (vas.) lapset Risto, Heikki, Jaana, Erkki ja Eeva. Eturivissä (vas.) Annikki-äiti, Maria-mummo ja Antti-isä. (Antero Tenhunen/YLE)

Metsoloiden 41 jaksoa jakaantuvat sekä tuotannollisesti että temaattisesti kahteen kokonaisuuteen (taulukko 1). Jaksojen 21 ja 22 välissä oli yli vuoden kestävä kuvaustauko. Temaattisesti ensimmäiset 21 jaksoa sijoittuvat ”parempaan aikaan”, taloudellisen nousukauden viime metreihin, jolloin lama oli vasta edessä (Ruoho 2001, 129–130). Jaksosta 23 alkaen eletään eri todellisuudessa. Neuvostoliiton hajoaminen, vuoden 1991 devalvaatio ja työttömyys ovat kaikki osa sarjan tapahtumia ja näin *Metsolat* muuttuu myös sisällöllisesti lama-ajan sarjaksi. Voitto Ruohosen (1997, 22) mukaan yhteiskunnallisen tilanteen muutos näkyy sarjan kerronnassa: aiempien osien verkkaisemman kerronnan tilalla ovat entistä nopeammat leikkaukset.

Koska sarjaa käsikirjoitettiin ja kuvattiin useassa syklissä, tekijät pystyivät sarjan edetessä reagoimaan ajankohtaisiin tilanteisiin ja tuomaan todelliset yhteiskunnalliset tapahtumat mukaan juoneen. Lopulta *Metsolat* kertoi muutaman vuoden viiveellä ”todellisista tapahtumista”: konkurssien ja irtisanomisten harmaaksi värittämästä Suomesta. Veijo Hietala (1996, 128) toteaa, kuinka *Metsoloiden* suosio selittyy mitä ilmeisimmin tekoajankohdan ja esitysajan välisellä epäsuhdalla. Sarjan tekeminen aloitettiin ennen lama-kautta, mutta aikana, jolloin ilmassa oli monia ”suomalaisuutta” uhkaavia kriisitekijöitä (mt.).

Taulukko 1. *Metsoloiden* sisäinen aika ja tv-esitykset

OSA	SIJOITTUU AJALLE	ENSIESITYS TELEVISIOSSA	1. UUSINTA	2. UUSINTA
1–21	kesä 1987– kesä 1990	1/1993– 6/1993	9/1999– 6/2000	10/2008– 7/2009
22	joulu 1990	joulu 1993		
23–40	kesä 1991– kesä 1993	2/1995– 10/1995		
41	joulu 1996	joulu 1996		

Metsoloiden ohjaaja-käsikirjoittaja Carl Mesterton kertoo, että sarjaa tehtäessä pyrittiin mahdollisimman vahvaan todenmukaisuuteen. Studion sijaan *Metsolat* kuvattiin lähes kokonaan aidoissa ympäristöissä, ja sarjan lavastuksessa kiinnitettiin huomiota yksityiskohtiin: maitopurkitkin olivat Kainuun meijerin, vaikka kuvaukset suoritettiin suurilta osin Pirkanmaalla. Tekijät myös halusivat valita näyttelijät tuoreista kasvoista niin, että nämä eivät olisi katsojille ennestään tuttuja. (Carl Mesterton & Anna-Lisa Mesterton henkilökohtainen tiedonanto 11.1.2013.)

Metsolat onnistuikin luomaan vahvan todellisuusvaikutelman. Siitä huolimatta, että sarjaa kuvattiin vain muutama päivä maantieteellisessä Kainuussa, katsojat ovat päättäväisesti etsineet Kainuun kartalta sarjasta tuttuja tienristeyksiä ja rakennuksia. Samaan tapaan toiset ottivat sydämelleen Erkin alkoholiongelman, josta näyttelijä Kari Hakala sai kuulla huolestuneita kommentteja yllättävissäkin tilanteissa. (Carl & Anna-Lisa Mesterton henkilökohtainen tiedonanto 13.1.2013; Yle 2012).

Selviytyminen ja kulttuuriset mallitarinat

Metsoloiden merkitystä pohtiessaan ohjaaja-käsikirjoittaja Mesterton muistaa kuulleensa tarinan, jonka mukaan radiossa haastateltu nainen oli uskaltanut sijoittaa sikalaan, koska Erkkikin uskalsi yrittää (Rytsä 2008). Esimerkkiin kiteytyy jotain olennaista kulttuuristen tarinoiden voimasta, siitä miten fiktiiviset tarinat imeytyvät mukaan niihin arkisiin käytäntöihin, joissa todellisuutta rakennetaan. Laajasti ajateltuna, populaarikulttuurissa tuotetaan valtahierarkioita ja identiteettikategorioita, sekä käydään jatkuvasti neuvottelevia merkityksistä, arvoista ja ihanteista (esim. Koivunen, Paasonen & Pajala 2000, 21). Konkreettisesti kyse on esimerkiksi siitä, että yksittäiset kulttuuriset mallitarinat jäävät elämään niin kutsuttuun ”tarinavarantoon”, josta ammennetaan apua oman elämän ymmärtämiseen (esim. Hänninen 2002, 50).

Ihmisillä on tapana hyödyntää tarinallisuutta, sillä tarinoiden avulla pystyy tulkitsemaan ja pelkistämään moninaisia elämäntilanteita. Erityisen hyödyllisiä tarinat ovatkin muutostilanteissa ja elämän käännekohtissa, kun on tarpeen löytää tapahtumille selityksiä ja merkityksiä (Hänninen & Koski-Jännes 1998, 198; Miller 2004, 213–214). Yksi ihmisten voimavara vaikeuksia kohdatessa onkin juuri narratiivien ja tarinoiden kudelma niin perheen kuin kulttuurin sisällä, kuten Dennis Saleebey kirjoittaa (1997, 243). Jerome Bruner (esim. 1991; 2004) ajatteluun nojaten Saalebey muistuttaa: se, mitä ihmiset tekevät, on suoraan kytköksissä ensinnäkin siihen, mitä ihmiset ajattelevat voivansa tehdä ja toiseksi heidän käytettävissä oleviin tulkintakehyksiin. Juuri tämän vuoksi toivoa sisältävät tarinat selviytymisestä ovat perustavanlaatuisen tärkeitä. (Saleebey 1997, 356.)

Sosiaalityöntekijänä lähestyn selviytymistä erityisesti sosiaalityön näkökulmasta. Harri Jokiranta on väitöskirjassaan tutkinut selviytymistä, jonka hän ymmärtää ”elämänselviytymisen prosessina elämän eri vaiheissa”. Jokirannan mukaan selviytyminen liittyy niin elämänselviytymiseen kuin onnistumisiin kuin arkipäivän elämäntilanteisiin. (Jokiranta 2003, 28.) Selviytyminen on käsitteenä vakiintunut lähinnä psykologian alalla, jolloin kyse on niin kutsutusta coping-tutkimuksesta. Englanninkielisellä sanalla *coping* viitataan ihmisen kohtaamiin kriiseihin, uhkiin tai menetyksiin liittyvään stressinhallintaan (esim. Antonovsky 1987). Englannin kielessä on lisäksi erillinen vakiintunut käsite *resilience* kuvaamaan ihmisen selviytymiskykyä, joka on suomalaisessa sosiaalityön tutkimuksessa liitetty ”minän joustavuuteen, itsekorjautuvuuteen ja kykyyn ennakoita uhkia” (Barkman 2009, 246). Resilienssin merkitys avautuu parhaiten metaforien kautta: se tarkoittaa ihmisen kykyä taipua, mutta ei katketa (*”bend but not break”*) ja toisaalta kykyä ponnahtaa takaisin (*”bounce back”*) vaikeuksien jälkeen (Goldstein 1997, 30). Se on siis joustavuutta ja voimakkuutta. Vaikka resilienssi tarkoittaa tavallaan selviytymiskykyä, on väärin ymmärtää se pysyväksi ominaisuudeksi. Resilienssi on pikemminkin prosessi, joka muuttuu jatkuvasti ja saa eri merkityksiä kontekstista riippuen. (Esim. Fraser & Richman & Galinsky 1999; Goldstein 1997; Saleebey 1997.)

Susanna Hyväri (2001, 76) kuvaa, kuinka selviytymistä ei voi ymmärtää ilman muutosta ja sitä, etteivät asiat enää kulje totuttuja polkuja pitkin. Hyvärin mukaan selviytyminen on aina vuorovaikutustapahtuma: muutoksen kohteena ei ole vain ongelmistaan ulos pyrkivä henkilö, vaan koko hänen sosiaalinen verkostonsa (mt., 77). Sosiaalityön näkökulmasta selviytyminen ei koskaan riipu yksin ihmisen omista voimavaroista, vaan myös hänen toimintamahdollisuuksistaan ja valmiuksistaan. Selviytymisellä on myös yhteiskunnallinen ulottuvuutensa, sillä yhteiskunnalliset ehdot ja rakenteet määrittelevät osaltaan ihmisen selviytymisen mahdollisuuksia ja rajoja. (Esim. Isola 2012.)

Howard Goldstein tähdentää, kuinka resilienssi, selviytymiskyky ja voimavara ovat sosiaalisia konstruktioita ja sinällään arvolatautuneita. Tärkeää onkin se, mitä merkityksiä selviytyminen tai selviytymiskyky saa, kun selviytymisestä kerrotaan. (Goldstein 1997, 28.) Michael Ungar (2013, 256) painottaa, kuinka ihmisten merkityksellistäässä omaa selviytymistään ovat prosessissa aina läsnä kulttuuriset, sosiaaliset ja rakenteelliset voimat. Selviytyvän ihmisen käytettävissä ovat vain tietyt resurssit ja lopulta kaikki resurssit ovat hyödyllisiä vain siinä tapauksessa, että niitä pidetään arvossa. (Ungar 2005, xvii; Ungar 2013, 256.)

Populaarikulttuurissa rakennetut merkitykset ovat mukana määrittelemässä myös selviytymisen mahdollisuuksia ja rajoja. Kulttuuriset selviytymistarinat ovat kiinnostavia juuri siksi, että niiden kautta välitetään ja tuotetaan selviytymiseen liittyviä merkityksiä. Kulttuuriset selviytymisen mallitarinat voivat olla sekä emansipatorisia että normatiivisia. Ne voivat auttaa yksilöä ymmärtämään omaa elämäänsä ja avata näkökulmia vaihtoehtoisiin mahdollisuuksiin. Toisaalta mallitarinat voivat kahlita ja rajoittaa, jos ne välittävät vain tietynlaisia tavanomaisia ja hyväksytyjä asenteita. (Hänninen & Valkonen 1998, 5; Hänninen 2002, 50.)

Monissa tutkimuksissa, joissa käytetään selviytymistarinan käsitettä, se liitetään joko tietoisesti tai tiedostamatta sankaritarinan käsitteeseen (esim. Hyvärinen 2001; Suoninen & Jokinen 2011; Ruisniemi 2006; Hänninen & Koski-Jännes 1998). Selviytymisen käsite ei kuitenkaan viittaa yksiselitteisesti sankaruuteen, kuten olen edellä käynyt läpi. Näin ollen myös tutkimuksessa saatetaan liittää selviytymisen käsitteeseen sellaisia merkityksiä, jotka ovat jollain lailla kulttuurisesti ”itsestään selviä”. Esimerkiksi sosiaalityön näkökulmasta on ongelmallista, mikäli näihin merkityksiin ei kohdisteta kriittistä tarkastelua.

Kohti *Metsoloiden* merkityksiä: aineisto ja metodi

Keskityn artikkelissa analysoimaan Erkki Metsolan ja Risto Metsolan selviytymistarinoita. Koska Erkki on sarjan päähenkilö, hänen tarinansa on kerrottu tiheämmin kuin muiden hahmojen. Erkistä on aikaisemmassa *Metsoloista* tehdyssä tutkimuksessa kirjoitettu sarjan henkilöahmoista selkeästi eniten, joten tulkintojen välinen keskustelu on mahdollista. Erkin tarinan rinnalla analysoin hänen isoveljensä Risto Metsolan tarinaa, johon ei ole aiemmassa tutkimuksessa kiinnitetty kokonaisuutena lainkaan huomiota.

Olen nimennyt aineistoni muodostavat kaksi tarinaa selviytymistarinoiksi, vaikka kyseessä on osin ristiriitainen valinta. Tällä tarkoitan, että kerronnallisen tutkimusperinteen piirissä ei ole ensinnäkään yhdentekevää puhutaanko tarinoista vai kertomuksista (esim. Hyvärinen 2006). Lisäksi pohdin sitä, voinko nimetä aineiston tarinat selviytymistarinoiksi, kun en oikeastaan tiedä mistä selviytymistarina alkaa ja mihin se loppuu. Aluksi ajattelinkin rajata aineiston tarinoita tarkemmin, vain henkilöahmojen kohtaamiin tiettyihin vaikeuksiin liittyviin juonikulkuihin. Tämäntapainen tiukka raja-olisi kuitenkin ollut harhaanjohtava tutkimuskiinnostustani ajatellen. Päädyinkin siihen, että aineistoni selviytymistarina alkaa ja loppuu siitä, kun *Metsolat* alkaa ja loppuu. Näin ollen analyysini kohteena on käytännössä kaikki sarjan aikana Erkistä ja Ristosta kerrottu. Kipuilu käsitteiden kanssa havainnollistaa, kuinka selviytymistarina on tutkimuksessani sekä aineistoyksikkö että käsitteellinen mysteeri, jota pyrin selvittämään. Palaan näihin perustavanlaatuisiin kysymyksiin selviytymistarinan luonteesta artikkelini lopussa.

Olen katsonut *Metsoloita* useaan otteeseen vuodesta 1993 alkaen ja ymmärtän jokaisen katselukerran vaikuttaneen osaltaan tulkintaani sarjasta. Lasken varsinaisen analyttisen ja tietoisesti tulkitsevan *Metsoloiden* katsomiseni kuitenkin alkaneen syksystä 2012, jolloin päätin tehdä aiheesta sosiaalityön pro gradu -tutkielmani. Analyysimenetelmänä olen soveltanut narratiivisia tutkimusmenetelmiä (Hyvärinen 2006). Käytännössä analyysini kulki niin, että aluksi tarkastelin tarinoiden etenemistä ja juonta, minkä jälkeen siirsin huomion erityisesti hahmojen kohtaamisista vastoinkäymisiin. Piirsin tarinoiden

pohjalta myös aikajanat, jotka auttoivat hahmottamaan tarinoiden suuntaa ja kokonaisuutta.

Taulukko 2. Aineiston selviytymistarinat

HENKILO	TIIVISTELMÄ (Numerot viittaavat sarjan jaksoihin.)
ERKKI METSOLA	Erkki on Metsoloiden perheen nuorin poika ja lapsista ainoa, joka on jäänyt kotitalalle Leppävaaraan asumaan. Työttömälle Erkille on hiihtouran jälkeen kehittynyt alkoholiongelma. Erinäisten tapah- tumien jälkeen hän päättää raitistua ja perustaa kaivinkoneyri- tyksen (3). Perittyään mummoltaan maata (4) Erkki perustaa Urjan rinnekeskuksen, joka työllistää useita kyläläisiä (avajaiset 19). Hän menee kihloihin ja myöhemmin naimisiin (24) nuoruudenrakastet- tunsa Helena Meriläisen kanssa. Talouslaman iskiessä Erkki joutuu viemään yrityksensä konkurssiin, mutta hänen onnistuu jatkaa yrittäjänä. Odottaessaan perheen ensimmäistä lasta Helena joutuu onnettomuuteen ja kuolee (37). Erkki ratkeaa juomaan, mutta palaa takaisin arkeen läheistensä tuella. Sarjan päättävässä joulujaksossa (41) Erkki on edennyt liikemiehen urallaan ja perustanut perheen sihteerinsä Riitan kanssa.
RISTO METSOLA	Risto on Metsoloiden vanhin poika, joka asuu perheensä kanssa Tampereella. Somistajaksi opiskellut Risto harrastaa maalausta ja työskentelee messurakenteita tekevässä yrityksessä. Kun omistaja haluaa myydä yrityksen, Risto päättää ostaa sen työkavereidensa kanssa säästääkseen kaikkien työpaikat (2). Risto ottaa kaup- paa varten suuren lainan, jonka vakuudeksi asettaa myös kotitalonsa. Yritys ajautuu konkurssiin ja samaan aikaan vaimo Raija ilmoittaa haluavansa avioeron (13). Risto muuttaa takaisin lapsuudenkotiinsa Hoikkaan ja auttelee siellä veljensä Erkin yrityksessä. Myöhemmin Risto sairastuu masennukseen (29->), josta kuntoutuu hoitojakson jälkeen. Sarjan lopussa Risto työskentelee kansalaisopistossa piirustuksenopettajana.

Analyysini lähtökohta on Erkin tarinan lukeminen alkoholi-ongelmasta toipumisen tarinana. Erkin tarinassa ilmeneviin teemoihin peilaten lähdin tulkitsemaan Riston tarinaa. Riston tarinan käännekohta on masennus ja siitä kuntoutuminen. Analysoidessani tarinoita vertailin myös niiden emotionaalista, selittävää ja moraalista tasoa, käyttäen hyväksi Hännisen ja Koski-Jänneksen (1998) ajatuksia. Vaikka aineistoni muodostuu vain Erkin ja Riston tarinasta, tulkitsen niitä jatkuvasti suhteessa *Metsoloiden* kokonaisuuteen.

Elämän arvaamattomuus selviytymistarinoissa

Vilma Hännisen (2002, 51) mukaan suomalaisen miehen selviytyminen on yksi esimerkki kulttuurin myyttisestä perustarinasta, joka toistuu myös yksittäisten ihmisten omaelämäkerrallisissa hahmotuksissa. Hänninen viittaa Matti Kortteisen tutkimukseen *Kunnian kenttä* (1992), jossa Kortteinen on tunnistanut suomalaisten palkansaajien omaa elämää koskevista kertomuksista seuraavan erityisesti miesten kerrontaa hallitsevan tarinan: 1) on kovaa, 2) yrittää selvitä, 3) on selvinnyt ja on siitä ylpeä. Kortteinen (1992, 43) kutsuu tätä kolmiosaista toistuvaa tarinaa selviytymisen eetokseksi. Myös *Metsoloista* on tunnistettavissa tämä eetos (ks. Ruoho 2001, 130–132).

Erkin tarinan on aikaisemmassa tutkimuksessa nähty edustavan perinteistä aristoteelista sankaritarinaa (Hiltunen 1999). Erkin selviytymistarina sisältääkin vaikuttavan narratiivisen kaaren, jossa Erkki nousee pilkatusta juoposta yhteisön voimahahmoksi laskettelukeskusyrittäjyyden myötä. Häntä arvostetaan, ja hän vaikuttaa positiivisesti koko kylän hyvinvointiin. Hän työllistää useita kyläläisiä, ja pyydetäänpä häntä lopulta mukaan kunnallispolitiikkaankin. Erkin luonteenpiirteissä on siis sankarillisuutta, ja suhteessa yhteisöön hän on sankari (esim. Kempainen & Peltonen 2010, 10). Selviytymisen näkökulmasta Erkin tarina ei kuitenkaan paikannu yksiselitteisesti sankaritarinaksi. Tämä johtuu sarjan toisen syklin (J23–41) mukanaan tuomista juonenkäänteistä.

Erkin niin kutsuttu sankaritarina huipentuu sarjan viimeiseksi ajateltuun jaksoon 21 ”Sovintoja ja ratkaisuja”. Jakson loppupuolella tehdään sarjan sisäisessä ajassa muutamia kuukausia kestävä ajallinen hyppäys eteenpäin: talvi on muuttunut kevääksi, Erkki ja hänen nuoruuden rakastettunsa Helena Meriläinen ovat menneet kihloihin. Laskettelukeskuksen johtajana Erkkiä on pyydetty puhumaan yrittäjyydestään television ajankohtaisohjelmaan, ja koko Metsoloiden suku kerääntyy televisioiden ääreen sitä seuraamaan. Erkki on noussut pohjalta huipulle, läheiset ihmiset ovat hänestä ylpeitä, prinssi on saanut prinsessansa ja näin he elivät onnellisina elämänsä loppuun asti – paitsi, että suosionsa vuoksi *Metsoloita* tehtiinkin vielä toiset parikymmentä jaksoa.

Metsoloiden jälkimmäinen sykli käynnistyy kesästä 1991 (J23). Suomen taloustilanne huononee, mikä vaikuttaa myös Erkin liiketoimiin. Erkki joutuu sanomaan irti työntekijöitään ja yrityksen tulevaisuus näyttää epävarmalta. Työstressi ei kuitenkaan saa Erkkiä tarttumaan pulloon. Ei edes silloin, kun hän joutuu viemään yrityksensä konkurssiin (J32–33). Kotona on nimittäin Helena-vaimo, jonka kanssa Erkki pohtii myös työasioita ja joka ymmärtää kärsivällisesti Erkin työstä johtuvaa huonotuulisuutta. Kun Helena kertoo odottavansa lasta (J32), näyttää siltä, että Erkin sankaritarinan kruunaa perheenlisäys. Näin ei kuitenkaan käy, sillä Helenan olleessaan viimeisillään raskaana hän joutuu onnettomuuteen. Sekä Helena että syntymätön lapsi menehtyvät.

Helenan menehtymisen vuoksi Erkki joutuu kasvatusten elämän arvaamattomuuden kanssa. Kuolemaan johtava onnettomuus ja sen jälkeiset tapahtumat kerrotaan *Metsoloissa* hyvin emotionaalisesti. Helena on viimeisessä kohtauksessaan hakemassa lapsuudenkotinsa vintiltä vanhaa kehtoa ja ilmeisesti astuu harhaan tai liukastuu tullessaan ison vatsansa kanssa alas puisia rappusia. Helenan veli Kari kuulee kaatumisen äänet alakertaan. Ambulanssi hakee Helenan. (J37.) Seuraava jakso ”Aika pysähtyy” alkaa panoraamalla Leppävaaran tilasta, jonka salkoon on noussut suruliputus. Tästä leikataan sisälle tupaan, missä mustiin pukeutuneet Annikki, Jaana ja Eeva istuvat hiljaa. Antti asettelee puvuntakkinsa hihoja. Pian on lähtö hautajaisiin. Seuraavassa kohtauksessa kirkonkellot soivat kumeasti, ja kamera lähestyy talvista hautajaissaattuetta. Villakangastakkiin ja karvalakkiin pukeutunut vakava Erkki kantaa pientä arkkua, muut miehet hänen edellään isompaa. Pakkanen paukkuu, ja kyyneleet vierivät murtuneiden Metsoloiden kasvoilta. (J38.) Helenan kuolema katkaisee Erkin progressiivisen tarinan ja muuttaa sen sankaritarinasta tragediaksi. Erkki ratkeaa Helenan hautajaisten jälkeen juomaan ja tämä retkahdus on hänen lopullinen pohjakosketuksensa.

Tapahtuma ei muuta Erkin paikkaa yhteisössä, mutta se muuttaa Erkkiä. Helenan ja lapsen kuolema tekevät tyhjäksi kaikki hänen saavutuksensa, ja työlle uhratut tunnit menettävät merkityksensä. Tapahtuneen jälkeen katuva

Erkki kyseenalaistaa aikaisemman elämäntapansa: ”Aina oli vaan työt mielessä... Työtä. Työtä. Työtä... Sitte... Sitä toista ei enää yhtäkkiä ole... Ei sitä käsitä... Ei käsitä. (J39.)¹

Onnettomuutta seuraavana kesänä Erkin elämä on palannut arkisiin uomiinsa, mutta hänen olemassaolossaan kaikki on muuttunut. Juhannuksena Metsolat ovat kokoontuneet Kalajärven rantamökille juhlimaan. Koko suku on koolla, kauempaakin tulleet, makkaraa paistetaan ja booli maistuu. Seuraavassa kohtauksessa kaunis keskikesän ilta alkaa kääntyä yöksi ja Erkki vetäytyy siskonsa Eevan kanssa muista syrjään. Sisarukset katselevat mieteliäinä kotiseutunsa maisemaa:

Eeva: Siellä se nyt on se sun haaveittes Urjanlinna.

Erkki: Niin. Onko se sitten tuokaan se. Onko sitä olemassakaan. Niin moni asia on menettänyt merkityksensä.

Eeva: Kyllähän sä kuitenkin voit olla ylpee kaikesta, mitä sä oot saanu aikaan.

Erkki: Nii. En minä mitään kadukaan. Minä pusken vielä aikani tuolla rinteessä hommia. Niin kauan, että saa sitte lunastettua sen kunnalta itelleen. Sitte en tiä. Vaikka myisin pois.

Eeva: Älä nyt.

Erkki: No voihan sitä muutakin tehdä. Voihan se Urjanlinna olla vaikka missä.

Eeva: Vaikka tässä [koskee Erkin lippalakia].

(J40)

Erkin pitkäaikainen haave ”Urjanlinna”, oma laskettelukeskus, joka toteuduttuaan työllisti paitsi Erkin itsensä myös muita kyläläisiä, antoi pitkään Erkin elämälle suunnan ja sisällön. Helenan kuoleman jälkeen ”Urjanlinna” materiaalisena saavutuksena on menettänyt merkityksensä. Erkin valtavalla uurastuksella ja intohimolla rakentama yritys edustaa hänelle enää pelkkää työtä ja toimeentuloa. ”Urjanlinna” oli sittenkin vain unelma jostakin paremmasta, kenties oman elämän ottamisesta omiin käsiin, arvostuksen saamisesta. Nyt nuo etapit on saavutettu, mutta sankaritarinan hinnaksi muodostui lopulta kaikkein arvokkaimmasta luopuminen, elämän suurimpien rakkauksien menettäminen. Näin Erkin selviytymistarina paikantuu lopulta tarinaksi pärjäämisestä elämän käsittämättömyyden jatkumossa.

Riston selviytymistarina merkityksellistyy erityisesti suhteessa Erkin selviytymistarinan progressiiviseen puoliskoon (J1–22). Veljesten tarinat ovat tältä osin toistensa vastakohtat: kun Erkki ryhtyy kipuamaan elämässään ylöspäin päihderiippuvuudesta tervehtymisen ja yrittäjyyden kautta, Riston elämä ajautuu syöksykierteeseen ja sairauten samaisen yrittäjyyden vuoksi. Kiinnostavaa on, että molemmat selviytymistarinat kerrotaan. Gergen ja Gergen (2001, 175) kirjoittavat, kuinka progressiivinen ja regressiivinen tarina ovat ikään kuin kolikon kaksi puolta ja niitä voi pitää perustavanlaatuisesti sidoksissa toisiinsa. Erkin selviytymistarina tuo esiin, kuinka sinnikkyydellä voi päästä pitkälle, kun taas Riston selviytymistarina paljastaa yrittäjyyden kääntöpuolen.

Risto selviytyy vastoin käymisistään, mutta hänen selviytymistarinansa on hyvin erilainen kuin Erkin. Risto menettää työnsä, perheensä ja terveytensä eikä oikeastaan saa takaisin mitään näistä elämän osa-alueista. Toki Risto kuntoutuu masennuksestaan, mutta tarinansa loppupuolella (esim. J40) hänen itseluottamuksensa on yhä matalalla ja olemuksensa kaiken kaikkiaan arka

1 Olen purkanut aineistotteet kirjalliseen muotoon sarjan DVD-kokoelmasta, jonka Yle julkaisi vuonna 2011.

ja vaatimaton. Riston selviytymiseen ei liity oppiminen vastoinkäymisistä, niiden kääntyminen voimavaraksi tai henkinen kasvu. Tosin selviytymiseen liittyy se, että niin Risto kuin lähipiirinsä hyväksyvät tämän ”taitelijaluonteen”. Tarinansa lopulla Riston onnistuu työllistää itsensä piirustuksenopettajana kansanopistossa.

Verrattuna Erkin huimaan nousuun työelämässä (esimerkkejä tästä Erkin neuvottelut ministeriössä, työhaalarin vaihtuminen mustaan pukuun, ystävystyminen kunnanjohtajan kanssa, auton vaihtaminen uudempaan jne.) Riston ammatillinen itsensä löytyminen jää kuitenkin varsin vaatimattomaksi, onhan hän ”oikea taiteilija” vain suhteessa piirustusta opistolla harrastaviin kurssilaisiin, kuten Hoikan pankinjohtajaan. Riston tarina haastaa Erkin nousujohteisen tarinan myös siinä, että perinteisen sankaritarinan sijaan Riston tarinaa voidaan lukea kuvauksena niin kutsutusta arjen sankaruudesta (Kempainen 2010, 193). Tällöin kyse on siitä, että Risto edustaa veljeensä verrattuna ”tavallisia” tai ”maan hiljaisia” ihmisiä (mt.). Risto sairastaa ja kärsii nöyränä vaikeuksien edessä.

Elämän arvaamattomuus *Metsoloiden* selviytymistarinoissa liittyy olennaisesti siihen, että kyseessä on tyypiltään jatkuvajuoninen, saippuaopperamainen serial-sarja. Kerrontamuodolle on ominaista jaksosta toiseen kurottava kerronnallinen jännite, jolloin ongelmat eivät ratkea yksittäisen jakson aikana. (Fiske 1987, 179–180.) Koska *Metsoloiden* tyyliä on lisäksi arkirealismi, sen juonenkäänneet eivät voi olla yhtä hurjia kuin perinteisissä saippuasarjoissa. Toisaalta sarjan suosion vuoksi tuotantoa jatkettiin useaan otteeseen, jolloin melodramaattisten käänneiden tuli jatkua eheästi ja uskottavasti myös uudemmissa jaksoissa. Näistä syistä johtuen elämän traagisemmat puolet pääsevät *Metsoloissa* esiin poikkeuksellisen vahvasti.

Selviytymistarinoiden arvot ja moraalit

Työ, koti ja perhe ovat *Metsoloiden* tärkeimmät arvot. Vaikka *Metsoloiden* selviytymistarinat voi asettaa luontevasti osaksi suomalaisen kulttuurisen selviytymisen eetoksen kaanonin, toisaalta ne myös haastavat perinteisen selviytymisen eetoksen monipuolisella kuvauksellaan eettisesti problemaattisista tilanteista (Ruoho 2001, 133). Sekä Erkin että Riston selviytymistarinassa uhrautuminen työlle ei lopulta tuo kunniaa. Tässä mielessä Riston tarina on myös tarina työssä selviytymättömyydestä, sillä hän menettää kasvonsa epäonnistuessaan työelämässä. Myös Erkki uhraa itsensä työlle ja myöhemmin kyseenalaistaakin ratkaisunsa Helenan kuoltua. Oliko uhrautuminen siis sen arvoista? Erkin näkökulmasta ei. Vaikka työn tekeminen on selviytymistarinoissa tärkeä arvo, se ei ole selviytymisen näkökulmasta tärkein arvo.

Moraalisella tasolla *Metsoloiden* selviytymistarinoiden sanoma tuntuu olevan, että kenelle vain voi tässä elämässä sattua mitä tahansa. Elämän arvaamattomuuden hyväksyminen on selviytymistarinoissa ensimmäinen askel koherenssin tunteeseen. Aina ei tarvita syyllistä, kun jotakin pahaa tapahtuu.

Erkin vaimon Helenan traaginen kuolema on *Metsoloiden* suurin ja kipein sattuma. Se on järkyttävä ja epätoivottava käänne paitsi Erkin myös katsojan näkökulmasta. Tuossa vaiheessa *Metsoloiden* kaarta sarjan sinnikkäälle päähenkilölle toivoo jo pelkkää hyvää hänen jouduttuaan ponnistelemaan useiden pienempien ja isompien vastoinkäymisten edessä. *Metsoloiden* itsensä lisäksi myös *Metsoloiden* katsojilla oli vaikeuksia ymmärtää, miksi Helena kuoli. *Metsolat* tv:ssä ja Elävässä arkistossa -blogissa on pohdittu, liittyikö Helenan

kuolema häntä näyttelleen Anu Hälvän kiireisiin *Metsoloita* seuranneen *Blondi tuli taloon* -sarjan kanssa vai kuoliko Helena vain osana sarjan dramaattista lopetusta. Eräs blogin kommentoija kirjoittaa:

Uih, kuulostaa jotenkin järkyttävältä jos näin on. Katsojille rakas hahmo ”tapettiin” näyttelijän kiireiden vuoksi. Vaikka tätähän se on tietysti aina, juonia kirjoitetaan näyttelijöiden suunnitelmien mukaan. :(Metsolat vaan on niin parasta, että on kai vaikea käsittää että hahmot olivat vain rahan vuoksi töitään tekeviä näyttelijöitä. :) (Anonyymi 20.4.2011, Metsolat tv:ssä ja Elävässä arkistossa -blogi)

Metsoloiden selviytymistarinoita leimaa vahva humanisuus, ja niissä toistuu anteeksianto, jopa armollisuus. Kiinnostavia piirteitä anteeksianto saa Erkin selviytymistarinassa. Erkin sankarilliset luonteenpiirteet ovat esillä selviytymistarinan alusta asti, mutta samaan aikaan hän on alkoholiongelmainen. Perhe, yhteisö ja katsojat antavat kuitenkin alkoholiongelman Erkille anteeksi. Heikkous ei tee hänestä antisankaria, vaan ihmisen. Ari Hiltusen (2000) mukaan Erkki on alusta asti myötätuntoa herättävä hahmo osittain siksi, että vaikka hänet kuvataan rilluttelemassa muiden mukana, Erkki ei kuitenkaan itse lähde tappelemaan esimerkiksi ystävänsä Einon tavoin. Erkin riippuvuudesta toipumista ajatellen hänen tarinansa edustaa pohjakosketustarinaa (esim. Suoninen & Jokinen 2011, 42), jossa pysähdyksenä toimii Erkin aiheuttama Antti-isän sydänkohtaus. Sydänkohtausta seuraavana päivänä krapulainen Erkki keskustelee sairaalassa itkuisen äitinsä kanssa ja toteaa lopuksi: ”Mä en voi juoda mitään. Anteeks. En mä tätä pahuuttani tee kenellekään.” (J13)

Vaikka Erkki on alkoholisti, hän ei ole paha ihminen. Erkin alkoholinkäyttöä selitetään paitsi sairaudella myös pettymyksellä elämää kohtaan. Myötätuntoinen asenne vastoinikäymisten kanssa kamppaileviin ihmisiin on läsnä myös Riston selviytymistarinassa. Vaikka Riston lyhyt ura yksityisyrittäjänä saakin säälittäviä piirteitä vertautuessaan Erkin kyvykkyyteen liikemiehensä, ei Riston sairastuminen johdu heikkoudesta, vaan siitä, että elämän taakka käy yksinkertaisesti liian raskaaksi yhdelle ihmiselle. Tärkeää on, että näin voisi käydä ”kenelle tahansa meistä”. Kuten Eeva selittää veljensä sairastumista: ”Siihen on varmasti vaikuttanut se Riston konkurssi, ja Riston ja Raijan ero. Ja se onneton taidenäyttely tais olla piste iin päälle. Kyllä siinä vahvempikin ihminen sairastuu.” (J31.)

Ikkunoita toivoon

Selviytymistarinoiden ytimessä oleva toivo rakentuu *Metsoloiden* arkisissa kohtauksissa. Seuraavassa aineisto-otteessa Risto ja hänen tyttärensä Liisa matkaavat autolla jossakin välillä Tampere–Hoikka. Liisa on asunut jonkin aikaa Tampereella kyllästyttyään elämäänsä maaseudulla avomiehensä Osmon ja paljon työtä vaativien lehmien kanssa. Kaupunkilaiselämä ei kuitenkaan tuonut sen enempää onnea, ja Liisa päättää lähteä isänsä kyydissä takaisin Hoikkaan. Osmo on lähettänyt Riston mukana Liisalle kortin, jossa ilmoittaa myyneensä lehmät:

Liisa: Mitä se sano ku se anto tämän [kortin]?

Risto: Emmä tiedä... Pyysi kai vaan antamaan.

Liisa: Niinpä tietysti. (.) Musta tuntuu, että mä oon saanu kaikki äidin ja sun huonot ominaisuudet ja Lasse kaikki hyvät.

Risto: [hymyillen] Älä nyt.

Liisa: Ihan totta. Mä en voi käsittää miten mä voin vieläki olla näin lapsellinen! Miksen mä aikuistu?

Risto: Emmä tiedä...

Liisa: Ei silti, kyllä mä sitä Turoa rakastin ja kai sekin rakasti mua. Mutta ei siitä ois mitään tullu. En mä ollu sen tyyppinen nainen.

Risto: Etsä rakasta sitä enää?

Liisa: En. Se meni ohi yhtä nopeesti ku tuliki. Tätä mä just tarkotan! Eikstää oo lapsellista!?

Risto: Ai että se oli vaan semmonen ihastus?

Liisa: Nii...

Risto: Joo, joo. No entäs Osmo?

Liisa: Mulla on ollu sitä tosi ikävä. Pelottaa nähä sitä. Se on jotenki muuttunu mun päässä ihan eri ihmiseksi.

Risto: Se voi olla vaan ihan hyvä asia.

Liisa: Oisko? Niin... Hei, miten se sun näyttely muuten meni?

Risto: No... Ihan hyvin.

Liisa: No et sä nyt kovin riemukkaalta vaikuta?

Risto: Mullaki on vähän huono omatunto.

Liisa: Minkä takia? Äidin?

Risto: Ei, ei... Ku mä tapasin yhen firman entisen työntekijän ja se syyttää mua kaikesta. (.) Ehkä mä olin huono johtaja. (.) Ehkä mä oon huono ihminen... En minä tiedä.

(J29)

Riston dramaattisuus saa Liisan purskahtamaan nauruun, jolloin Ristokin alkaa naurattaa. Kohtaus on välähdys elämää. Siinä fyysisesti kotimatalla olevat isä ja tytär ovat myös henkisesti matkalla paikasta toiseen. Liisa on saanut kokea seikkailunsa kaupungissa villiä elämäntapaa edustavan muusikko-Turon kanssa, mutta kaipaa kotiin turvallisen, joskin tylsän, avomiehensä Osmon luokse. Vaikka Liisa kyseenalaistaa kohtauksessa oman aikuistumisensa, hän samalla huomaa aikuistuneensa päättäessään selvittää taakseen jättämänsä asiat Osmon kanssa, ehkä ymmärtäen jotain olennaista ihmiselämän luonteesta ikuisine kaipuineen. Samaan aikaan avioerosta ja konkurssista väsynyt Risto on matkalla psyykkisen jaksamisensa päätepisteeseen. Vanhan työtoverin tapaaminen Tampereella toi valmiiksi painavaan taakkaan vielä lisää murehdittavaa. Kohtauksessa Risto on välitilassa tunteidensa kanssa. Kenties keskusteleminen ja Liisan läheisyys tuovat iloa ja helpotusta myös omaan oloon ja elämän absurdius jaksaa vielä naurattaa heitä molempia. Riston päästyä myöhemmin kotiin, ahdistus saa hänet yksinäisyydessä otteeseensa ja masennus syvenee.

Isän ja tyttären jaettu läsnäolo on aistittavissa kohtauksesta, johon tiivistyy Metsoloiden toivo ja sarjan syvällisesti kuvaaman ihmiselämän luonne jatkuvana selviytymisenä. Kohtaus avaa ikkunan tuttuun maisemaan. Osaltaan kyse on konkreettisesta maisemasta: harmaa talvinen tie, pitkät etäisyydet ja pimeä vuodenaika. Toisaalta kohtaus avaa ikkunan tarinan kautta myös mielenmaisemaan: isä ja aikuinen tytär, arkista jutustelua, ihmissuhdekuvioiden pohtimista, kaihoa ja läheisyyttä. Kohtaus päästää katsojan sisään jaettuun tilaan. Jaetussa tilassa kerronnan realismi huipentuu emotionaalisesti. Samaan aikaan tarinan vastaanottaja on itse tarinankertoja, joka tulkitsee ja merkityksellistää tarinaa omasta näkökulmastaan. Johanna Barkman (2011, 247) kirjoittaa Mika Hannulan (2001) ajatuksia hyödyntäen, kuinka selviyty-

miskykyä rakentavien tarinoiden tuottaminen ja jakaminen tapahtuu juuri tämänlaisessa niin kutsutussa ”kolmannessa tilassa”. Hannulan mukaan on kyse kohtaamisesta ja tapahtumasta, joka kuuluu yhtäaikaaisesti molemmille osapuolille, katsojalle ja teokselle (mt.).

Metsoloiden selviytymistarinat rakentuvat merkittävässä määrin luvun alussa kuvatun kohtauksen kaltaisissa, juuri arkisuutensa vuoksi jaetuissa, kokemuksellisissa tiloissa. Toistuvia toiminnallisia tilanteita kerronnassa ovat edellä mainitun autossa istumisen lisäksi esimerkiksi kahvin juominen, yhdessä syöminen, työn tekeminen tai työpaikalla oleskeleminen sekä saunominen. Näiden arkisten tilanteiden toisto tuo kerrontaan väljyyttä ja tylsyyttäkin: sarjaan sisältyy useita hetkiä, joilla ei ole juonen kannalta mitään merkitystä. Sarjan toisella uusintakierroksella väljyydelle ei enää kirjaimellisesti löytynyt tilaa, kun sarjan tekijä oli pakotettu leikkaamaan jaksoja lyhyemmiksi, jotta ne sopivat uusille ohjelmapaikoille (Carl & Anna-Lisa Mesterton, henkilökohtainen tiedonanto 11.1.2013). Selviytymistarinoiden näkökulmasta väljyys ja arkisten tilanteiden toistot ovat kuitenkin merkittäviä. Toistuvuus luo kerrontaan jatkuvuutta, joka selviytymistarinoissa saa toivon merkityksiä. Vaikka vastoinkäymiset koettelevat, aina ”juodaan ensin kahvit”. Rituaalien kautta vuorovaikutuksessa tapahtuva selviytyminen, elämän prosessi, jatkuu hetkestä toiseen, päivästä toiseen, kuukaudesta ja juhlapyhästä toiseen.

Toiveikkuus on perustavanlaatuisen osa *Metsoloiden* selviytymistarinoita. Televisio huokoisena ja toistuvana kerrontamuotona mahdollistaa tämän. Toistuva kerronta sitoo katsojat ruudun ääreen, sillä jatkuvaa juonilinjaa seurattaessa läsnä ovat niin menneisyys, nykyisyys, kuin tulevaisuuskin. (Fiske 1987, 145.) Selviytymistarinoiden kannalta ratkaisevaa on etenkin jälkimmäinen, sillä toivo ja tulevaisuus liittyvät kiinteästi yhteen. Toisaalta toistuvan televisiokerronnan kautta vahvistuu myös sarjan todentuntu eli vahva illuusio siitä, että Erkki, Risto ja kumppanit jatkavat elämäänsä myös nähtyjen jaksujen ulkopuolella.

Temaattisesti liitän selviytymistarinoiden rituaaliset toistot Marja-Liisa Honkasalon (2008, 207–208) ajatukseen pienestä tai kiinnipitävästä toimijuudesta, jota toteutetaan arjen käytännöissä. Honkasalo on teoretisoinut pientä toimijuutta Pohjois-Karjalan maaseudulle sijoittuvassa etnografisessa tutkimuksessaan. Pienen toimijuuden tavoitteena on pitää maailmaa edes jotenkin paikoillaan, turvata oman ja perheen otetta siitä. Honkasalon tutkimuksen naiset loivat pienen toimijuuden kautta ”käsistä luisuvaan maailmaan ainakin joitakin hallittavissa olevia saarekkeita ja yhteisöllisiä siteitä niiden välille” (mt., 208). Pienen toimijuuden avulla he myös rakensivat aikaperspektiiviä, joka pohjoiskarjalalaisten tapauksessa oli päivä kerrallaan. Näin rakentuu myös *Metsoloiden* selviytyminen.

Ymmärrän aikaisemmin mainitun niin kutsutun ”kolmannen tilan” siksi tapahtumaksi, joka yhdistää *Metsoloiden* selviytymistarinoiden eri merkityksiä. Kolmannessa tilassa, katsojan ja televisiosarjan kohdatessa, selviytymistarinat asettuvat ensinnäkin osaksi kulttuurista ja sosiaalista tarinavarantoa ja siis vastaanottajan tarinalliseen käyttöön. Toisaalta, kuten Veijo Hietala (1996) kirjoittaa, *Metsolat* operoi myyttisellä tasolla vastaten kansakunnan ”terapien tarpeeseen”. Tuo myyttinen taso liittyy narratiivien voimaan eli siihen, että *Metsoloiden* selviytymistarinat itsessään ovat luoneet toivoa ja edesauttaneet myös tätä kautta selviytymistarinoiden rakentumista reaalielämässä.

Lopuksi: Selviytymistarinoiden moninaisuuden merkityksestä

Metsoloiden selviytymistarinat ovat armollisia, sillä selviytymistarina ei sarjassa tarkoita vain yhdenlaista tarinaa. Selviytymistarina ei liity mustavalkoiseen ajatteluun onnistumisesta tai epäonnistumisesta, sankarista tai uhrista, onnellisesta tai onnettomasta lopusta. Se ei ole vain yksi tarinatyyppi vaikeuksien voittamisesta kertovien tarinoiden joukossa (vrt. Ruisniemi 2006, 222–241). *Metsoloiden* tarjoamat selviytymisen mallitarinat ovat monipuolinen joukko erilaisia selviytymistarinoita ja ne sisältävät siksi myös monenlaisia selviytyjän identiteettejä. Selviytyjä voi olla yhteisössään johtajaksi nouseva hahmo, mutta yhtä hyvin selviytyjä voi olla vaatimatonta elämää elävä mielenterveyskuntoutuja.

Muutos on perustavanlaatuinen osa selviytymistä, tarinaa ja selviytymistarinaa, mutta muutosta seuraava elämän suunta ei *Metsoloiden* selviytymistarinoissa ole pysyvä. Selviytymistarina ei ole vain edistyvä progressiivinen tarina. Erkin tarina on aluksi progressiivinen ja myöhemmin regressiivinen. Tarinan vaihtelevat suunnat ovat keskeinen osa selviytymisen tarinallista luonnetta: selviytyminen *Metsoloissa* on jatkuva elämisen prosessi. Selviytymistarinassa ei ole selkeää alkua, keskikohtaa ja loppua, sillä kun yksi vaikeus on voitettu, saattaa toinen jo odottaa elämän virrassa. *Metsoloiden* selviytyminen myötäilee Jokirannan (2003, 28) selviytymismääritelmää: selviytyminen liittyy niin elämänkulun koettelemuksiin ja onnistumisiin kuin arkipäivän elämäntilanteisiin.

Metsoloissa rakentuvaa selviytymistä kuvaavat hyvin resilienssin käsitteeseen liitetyt metaforat. Selviytymistarinoiden päähenkilöt taipuvat, mutta eivät katkea vastoinkäymisiä kohdatessaan. Heillä on kyky ponnahtaa takaisin vaikeuksien jälkeen. Koska henkilöhahmojen elämä on kovaa, heidän tulee olla voimakkaita ja joustavia. Toisaalta *Metsoloiden* kuvaama selviytyminen on myös yhteisön selviytymistä. Kuten Hyvärin (2001, 77) tutkimuksessa, myöskään *Metsoloissa* muutoksen kohteena eivät ole vain ongelmistaan ulos pyrkivät henkilöt, vaan koko heidän sosiaalinen verkostonsa. Tämä korostuu Erkin selviytymistarinassa, jossa Erkki saa uuden roolin yhteisössä. *Metsoloiden* selviytyminen kuvaa tätä vuorovaikutusta yhteisössä (esim. Ungar 2013).

Kun sarjan kuvaamaa selviytymistä tarkastellaan vuorovaikutukseen perustuvan resilienssin käsitteen kautta, voi myös sarjan yksittäisiä selviytymistarinoita ymmärtää uudella tavalla. Yksittäiset tarinat eivät ole vain henkilökohtaisesta selviytymisestä kertovia tarinoita, vaan samalla yhteisön selviytymistarinoita. Resilienssi ei ole vain selviytyjän ominaisuus, vaan koko hänen yhteisönsä, perheensä ja kulttuurinsa ominaisuus (Ungar 2005, xxiv).

Ovatko kaikki tarinat sitten selviytymistarinoita, jos ainoa vaatimus selviytymistarinalle on se, että elämän tulee jatkua vaikeuksien jälkeen? Tutkimustuloksiani ajatellen näin on: kaikki elämästä kertovat tarinat ovat selviytymistarinoita, mikäli tarinoista löytyy elämän jatkuvuudelle keskeinen toivon elementti. Olen edellä kuvannut, kuinka *Metsoloiden* tarinoiden ytimeistä löytyvä toivo liittyy olennaisesti sarjan kerrontamuotoon. Jatkossa olisikin kiinnostavaa tutkia muualla kuin televisiosarjassa kerrottuja selviytymistarinoita ja vertailla kerrontamuodon vaikutusta selviytymistarinoihin.

Sosiaalisesta näkökulmasta on tärkeää, että selviytymistarinan käsitteellä ei viitata vain voittajan tai sankarin tarinaan. Kun selviytyminen on jatkuva elämänkulun prosessi, myös selviytymistarinan käsite tulisi ymmärtää yksilökeskeisyyttä laajemmin. Tällöin selviytymistarinan käsitettä voitaisiin käyttää myös useammin. Laajennukset selviytymistarinan käsitteeseen ovat

tarpeen, sillä selviytymistarinat ovat aina myös mallitarinoita, jotka sisältävät valmiita identiteettejä ja vaihtoehtoja ihmisten henkilökohtaisten tarinallisten projektien tueksi.

Selviytymistarinan kapea määrittely viittaa siihen, että selviytymisen mallitarinat saattavat tällä hetkellä olla yksilökeskeisessä kategorisuudessaan ahtaita ja kahlitsevia. Erilaisten selviytymistarinoiden tunnistaminen ja tunnustaminen on tärkeää, sillä näin on mahdollista laajentaa kulttuurista ja sosiaalista tarinavarantoamme ja tuoda ihmisten käyttöön suurempi joukko mahdollisia tarinoita. Mikäli selviytymistarinaksi tunnistetaan myös staattisemmat ja regressiiviset tarinat (kuten Riston tarina), selviytyjän identiteetti avataan samalla voimavaraksi yhä useammalle ihmiselle.

Tänään katsottuna *Metsolat* on vanhentunut monin tavoin tyyliältään. Vastaavanlaisia arkirealistisia sarjoja ei yksinkertaisesti enää tehdä. Teemoiltaan sarja on kuitenkin yllättävän ajankohtainen. Tällä viitataan paitsi siihen, että sen kuvaamat universaalit ihmiselämään ja etenkin ihmissuhteisiin liittyvät kysymykset eivät ole vanhentuneet, myös siihen, että nykyisessä yhteiskunnallisessa ilmapiirissä ovat läsnä monet samanlaiset jakolinjat kuin 1990-luvun alussa.

Lähteet

- Antonovsky, Aaron (1987) *Unraveling the Mystery of Health. How People Manage Stress and Stay-Well*. San Fransisco: Jossey-Bass Publisher.
- Bardy, Marjatta (2009) "Tiedon punninta ja maailman asuttaminen". Teoksessa Marjatta Bardy (toim.) *Lastensuojelun ytimissä*. Helsinki: Yliopistopaino, 265–272.
- Barkman, Johanna (2009) "Lasten ja nuorten elämäntarinan äärellä". Teoksessa Marjatta Bardy (toim.) *Lastensuojelun ytimissä*. Helsinki: Yliopistopaino, 241–251.
- Bruner, Jerome (1991) "The Narrative Construction of Life". *Critical Inquiry* vol. 18:1, 1–21.
- Bruner, Jerome (2004) "Life as Narrative" *Social Research* vol. 71:3, 671–710.
- Fiske, John (1987) *Television culture*. New York: Routledge.
- Fraser, Mark W.; Richman, Jack M. & Galinsky, Maeda J. (1999) "Risk, protection and resilience: Toward a conceptual framework for social work practice". *Social Work Research* vol. 23:3, 131–143.
- Gergen, Kenneth J. & Gergen, Mary M. (2001) "Narratives of the Self". Teoksessa Lewis P. Hinchman & Sandra K. Hinchman (toim.) *Memory, Identity, Community. The Idea of Narrative in the Human Sciences*. Albany: State University of New York Press, 161–184.
- Goldstein, Howard (1997) "Victors or victims?" Teoksessa Dennis Saleebey (toim.) *The Strengths Perspective in Social Work Practice*. New York: Longman Publishers, 21–36.
- Hannula, Mika (2001) "Kolmas tila -mahdollisuuksien karuselli". *Kiasma-lehti* vol. 12:4. <<http://www.kiasma.fi/kiasma-lehti/12.php?lang=fi&id=4>> (Linkki tarkistettu 27.4.2017.)
- Hietala, Veijo (1994) "Suomalainen televisio vuonna nolla (kaksi)". *Lähikuva* 4, 35–43.
- Hietala, Veijo (1996) *Ruudun hurma. Johdatus tv-kulttuuriin*. Jyväskylä: Gummerus.
- Hiltunen, Ari (1999) *Aristoteles Hollywoodissa. Menestystarinan anatomia*. Tampere: Tampereen yliopistopaino.
- Hokka, Jenni (2011) "Rintamäkeläiset arkirealistisena tv-sarjana". Teoksessa Sari Elfving & Mari Pajala (toim.) *Tele-visioita. Mediakulttuurin muuttuvat muodot*. Jyväskylä: Gaudeamus, 87–111.
- Hokka, Jenni (2014) *Kakkoselta kaikelle kansalle. Kuulumisen politiikka YLE TV2:n arkirealistisissa sarjoissa*. Tampere: Tampereen yliopisto, Acta Electronica Universitatis Tamperensis 1385.
- Honkasalo, Marja-Liisa (2008) *Reikä sydämessä. Sairaus pohjoiskarjalaisessa maisemassa*. Tampere: Vastapaino.
- Hyväri, Susanna (2001) *Vallattomuudesta vastuuseen. Kokemuksen politiikan sankaritarinoita*. Helsinki: Tietosanoma, Vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisu 3/2001.

- Hyvärinen, Matti (2006) Kerronnallinen tutkimus. <http://www.hyvarinen.info/material/Hyvarinen-Kerronnallinen_tutkimus.pdf> (Linkki tarkistettu 1.12.2012.)
- Hänninen, Vilma (2002) *Sisäinen tarina, elämä ja muutos*. Tampere: Tampereen yliopisto, Acta Universitatis Tamperensis 696.
- Hänninen, Vilma & Koski-Jännes, Anja (1998) "Vapautumisen tarinat". Teoksessa Anja Koski-Jännes (toim.) *Miten riippuvuus voitetaan*. Helsinki: Otava, 197–226.
- Hänninen, Vilma & Valkonen, Jukka (1998) "Tarinat, sairaudet ja kuntoutuminen". Teoksessa Vilma Hänninen & Jukka Valkonen (toim.) *Kunnon tarinoita. Tarinallinen näkökulma kuntoutuksen*. Helsinki: Kuntoutussäätiön tutkimuksia 59/1998, 3–20.
- Isola, Anna-Maria (2012) "Miten köyhyydestä voi selviytyä? Syrjäytymisestä selviytymiseen Suomessa -seurantatutkimus". Teoksessa Suvi Raitakari & Heli Valokivi (toim.) *Sosiaalityön tutkimuksen luonne ja odotukset tässä ajassa: käytännön ja tutkimuksen menetelmällinen rikkaus*. Helsinki: Talentia-lehti & Sosiaalityön tutkimuksen seura, 24–28. <http://www.sosiaalityontutkimussenseura.fi/Tutkiva_sosiaality%C3%B6> (Linkki tarkistettu 25.4.2017.)
- Jokiranta, Harri (2003) *Se on miehen elämää. Maaseudulla asuvia miehiä elämäänsä kertomassa*. Tampere: Tampereen yliopisto, Acta Universitatis Tamperensis 291.
- Kajava, Jukka (2013) "Unelmia, unelmia". *Helsingin Sanomat* 12.3.1993.
- Kemppainen, Ilona & Peltonen, Ulla-Maija (2010) "Muuttuva sankaruus". Teoksessa Ulla-Maija Peltonen & Ilona Kemppainen (toim.) *Kirjoituksia sankaruudesta*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 9–43.
- Koivunen, Anu & Paasonen, Susanna & Pajala, Mari (2001) "Populaarin strategiat ja taktiikat". Teoksessa Anu Koivunen & Susanna Paasonen & Mari Pajala (toim.) *Populaarin lumo – mediat ja arki*. Turku: Turun yliopisto, 14–25.
- Kortteinen, Matti (1992) *Kunnian kenttä. Suomalainen palkkatyö kulttuurisena muotona*. Helsinki: Hanki ja jää.
- Miller, Gale (2004) *Becoming Miracle Workers. Language and Meaning in Brief Therapy*. New Jersey: Transactions Publishers.
- Ruisniemi, Arja (2006) *Minäkuvan muutos päihderiippuvuudesta toipumisessa. Tutkimus yhteisöllisestä päihdekuntoutuksesta*. Tampere: Tampereen yliopisto, Acta Universitatis Tamperensis 1150.
- Ruoho, Iiris (1994) "Tie kotiin. Yhteisöutopia ja sukupuoli Metsoloissa". *Lähikuva* 4, 5–13.
- Ruoho, Iiris (2001) *Utility Drama. Making of and Talking About the Serial Drama in Finland*. Tampere: Tampere University Press.
- Ruohonen, Voitto (1997) "Televisio, nostalgia ja taaksejäänyt Suomi". Teoksessa Anu Koivunen & Veijo Hietala (toim.) *Kanaat auki! Televisiotutkimuksen lukemisto*. Turku: Turun yliopiston täydennyskoulutuskeskus, Turun yliopiston täydennyskoulutuskeskuksen julkaisuja A:61, 15–32.
- Rytsä, Paavo (2008) *Puhekupla: Kurkistus kulisseihiin*. <<http://ohjelmaopas.yle.fi/puhekupla/carlmesterton>> (Linkki tarkistettu 1.12.2012.)
- Saleebey, Dennis (1997) "Community Development, Neighborhood Empowerment, and Individual Resilience". Teoksessa Dennis Saleebey (toim.) *The Strengths Perspective in Social Work Practice*. New York: Longman Publishers, 241–260.
- Suoninen, Eero & Jokinen, Arja (2011) "Umpikujien tarinallinen purkaminen". Teoksessa Atte Oksanen & Marko Salonen (toim.) *Toiminnallisia loukkuja: hyvinvointi ja eriarvoisuus yhteiskunnassa*. Tampere: Tampere University Press.
- Ungar, Michael (2005) "Introduction: Resilience Across Cultures and Contexts". Teoksessa Michael Ungar (toim.) *Handbook for Working with Children and Youth. Pathways to Resilience Across Cultures and Contexts*. Thousand Oaks CA: Sage.
- Ungar, Michael (2013) "Resilience, Trauma, Context & Culture". *Trauma, Violence & Abuse* vol. 14:1, 255–266.
- Yle (2012) *Metsolat tv:ssä ja Elävissä Arkistossa -blogin*. <<http://yle.fi/aihe/artikkeli/2008/01/24/metsolat-tvssa-ja-elavassa-arkistossa>> (Linkki tarkistettu 24.4.2017.)
- Ylänen, Helena (1993) "Metsolan sarjaperhe tulee Kainuusta". *Helsingin Sanomat* 19.1.1993.